

บทที่ 5

บทสรุป

หาดใหญ่เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาค่อนข้างใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนเก่าแก่อื่น ๆ ในภาคใต้ โดยท้องที่ในอำเภอหาดใหญ่เริ่มปรากฏในบันทึกทางประวัติศาสตร์ครั้งแรกดูเหมือนจะเป็นท้องที่พะตงการำ ซึ่งในปัจจุบัน ได้แก่ ตำบลพะตงอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งเป็นท้องที่ที่เจ้าพระยานคร (พัฒน์) อ่างในคำฟ้องต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ในราว พ.ศ. 2334 ว่า พระยาสงขลา (บุญชู) ทำข่มเหงกับเมืองไทรบุรี และได้ยกเอาบ้านพะตงกับบ้านการำ แขวงเมืองไทรบุรี เป็นของเมืองสงขลา แต่พระยาสงขลาได้กราบบังคมทูลว่าที่ตำบลพะตงการำเป็นเขตแดนเมืองสงขลาเดิม ท้องที่ดังกล่าวจึงได้รวมเข้าเป็นแขวงขึ้นกับเมืองสงขลา ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ส่วนพื้นที่บริเวณตัวเมืองหาดใหญ่ปัจจุบัน ได้แก่ พื้นที่บริเวณ 8 หมู่บ้านดั้งเดิม ได้แก่ บ้านคลองเรียน บ้านกลาง บ้านบางหัก บ้านฉาง บ้านเกาะเลียบ บ้านท่าเคียน บ้านหาดใหญ่ และ บ้านโคกเสม็ดชุน ซึ่งในอดีตหมู่บ้านเหล่านี้มีผู้คนอาศัยอยู่น้อยมาก สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของหมู่บ้านส่วนใหญ่มีสภาพเป็นป่าเป็นทุ่งนา

สำหรับอำเภอหาดใหญ่ในอดีตมีชื่อเรียกว่าอำเภอเหนือ และจากหลักฐานที่ปรากฏในรายงานตรวจราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงอำเภอเหนือไว้ว่ามีอาณาเขตติดต่อกับเมืองไทรบุรี แต่เดิมมีพระอนันสมบัติ (เอม) เป็นนายอำเภอ แต่ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนให้นายโชติมหาดเล็ก บุตรของอุดมภักดี (พัน) เป็นนายอำเภอ โดยได้ตั้งที่ว่าการอำเภออยู่ที่ท่าหาดใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2460 ทางราชการได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอหาดใหญ่ โดยมีพระเสน่หามนตรี (ชื่น สุคนธ์หงส์) เป็นนายอำเภอหาดใหญ่คนแรก อำเภอหาดใหญ่เป็นอำเภอหนึ่งที่ตั้งอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองสงขลาซึ่งตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองสงขลาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 30 กิโลเมตร

ในด้านสภาพเศรษฐกิจของเมืองหาดใหญ่โดยทั่ว ๆ ไป ในช่วงก่อนหน้าที่จะมีการสร้างทางรถไฟสายใต้ สภาพเศรษฐกิจของชุมชนหาดใหญ่ยังคงเป็นสภาพเศรษฐกิจแบบพอเพียงชีพ กล่าวคือ ราษฎรส่วนใหญ่จะทำการผลิตสิ่งของที่จำเป็นเพื่อใช้สำหรับบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น เช่น การปลูกข้าว การปลูกพืชผักสวนครัวต่าง ๆ จนกระทั่งรวมถึงการเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ หมู เป็ด ไก่ เพียงเพื่อเอาไว้สำหรับบริโภค และใช้แรงงานภายในครัวเรือน ในช่วงดังกล่าวนี้ แม้ว่าประเทศไทยจะผ่านช่วงการเปิดประเทศ โดยมีการยกเลิกผูกขาดการค้าซึ่งเป็นการเริ่มต้นการ

ค้าเสรี โดยมีการทำสนธิสัญญาเบาริงในปี พ.ศ. 2398 ซึ่งสนธิสัญญานี้ได้ส่งผลทำให้มีการขยายตัวของการผลิตเพื่อขาย และการขยายตัวของการค้าขึ้นมา ทั้งภายในและภายนอกประเทศ แต่อย่างไรก็ตามผลของการทำสนธิสัญญาเบาริงดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้สภาพเศรษฐกิจของชุมชนขนาดใหญ่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากในขณะนั้นฐานเศรษฐกิจ และโครงสร้างของสังคมภาคใต้แทบทั้งหมดยังคงมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง เช่นเดียวกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนขนาดใหญ่ในช่วงดังกล่าว ซึ่งยังเป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ ที่อยู่ลึกเข้าไปข้างในและมีผู้คนอาศัยอยู่น้อยมาก การคมนาคมต่าง ๆ ก็ไม่สะดวก สิ่งของที่ใช้ส่วนใหญ่จึงยังคงเป็นสิ่งของที่ผลิตขึ้นเอง เพื่อใช้ภายในครอบครัว ผลของสนธิสัญญาเบาริงดังกล่าวจึงยังไม่กระทบถึงชุมชนขนาดใหญ่

ในช่วงดังกล่าวถึงแม้ว่าผลของสนธิสัญญาเบาริงจะไม่กระทบต่อสภาพเศรษฐกิจของชุมชนขนาดใหญ่ แต่ชุมชนขนาดใหญ่ก็ได้มีการค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของบ้างแล้ว แต่ก็ยังเป็นเพียงการแลกเปลี่ยนสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น เช่นที่บริเวณท่าหาดใหญ่จะมีตลาดนัด โดยจะมีชาวบ้านและพ่อค้าแจวเรื่อนำสินค้าต่าง ๆ เช่น น้ำผึ้ง หม้อดิน กระเบื้อง จากเกาะยอสงขลา และจากที่อื่น ๆ ใส่เรือแจวล่องมาจำหน่าย แลกเปลี่ยนสินค้ากันที่ตลาดนัดแห่งนี้เป็นประจำในวันอาทิตย์ ส่วนการค้ากับเมืองอื่นก็มีบ้าง เช่น กับไทรบุรี และกับหัวเมืองมลายู ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นการค้าพวกโค กระบือ โดยพ่อค้ามลายูจากไทรบุรี จะเป็นฝ่ายเข้ามากว้านซื้อโค กระบือเองตามบ้านเรือนต่าง ๆ ของราษฎร

อย่างไรก็ตาม ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อมีการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมทางบกขึ้นมา โดยเฉพาะการสร้างเส้นทางรถไฟสายใต้ใน พ.ศ. 2452 ซึ่งได้สร้างผ่านมาถึงหาดใหญ่ ในปี พ.ศ. 2458 เนื่องจากภายหลังจากการสร้างทางรถไฟสายใต้สถานีหาดใหญ่ได้กลายเป็นสถานีชุมทางการค้าทางบกที่สำคัญแห่งหนึ่ง เนื่องจากเส้นทางรถไฟเมื่อสร้างมาถึงหาดใหญ่แล้วก็แยกออกเป็น 3 ทาง กล่าวคือ ทางแรกแยกไปเมืองสงขลา ส่วนอีก 2 ทางที่เหลือแยกไปเชื่อมต่อกับทางรถไฟของมลายูได้ถึง 2 ทาง คือเส้นทางแรกจากชุมทางหาดใหญ่ ผ่านอำเภอสะเดาไปปาดังเบซาร์ แล้วเชื่อมต่อกับทางรถไฟของมลายู ที่พรมแดนเมืองไทรบุรี ผ่านไปสู่เมืองปัตเตอร์เวิร์ธ ในรัฐปะลิส ของมลายูแล้วออกสู่ปีนัง ส่วนเส้นทางที่ 2 ก็เริ่มจากสถานีชุมทางหาดใหญ่ผ่านไปสู่อูโงโกลก แล้วเชื่อมต่อกับทางรถไฟของมลายูที่เมืองรันตูในรัฐกลันตันผ่านไปสู่อูเมืองโกตาบาฮารูแล้วออกไปสู่สิงคโปร์ โดยเส้นทางทั้งสองนี้สามารถผ่านไปยังสิงคโปร์ได้ทั้งสองทาง การเข้ามาของเส้นทางรถไฟสายใต้ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่อเมืองหาดใหญ่ เป็นอย่างมาก กล่าวคือก่อให้เกิดการอพยพเข้ามาของผู้คนจากต่างถิ่น ทำให้เกิดการพัฒนา

เมือง และการขยายตัวทางด้านการค้า ซึ่งในระยะเวลาดังกล่าวสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ได้มีส่วนทำให้ภาคใหญ่เริ่มพัฒนาจากชุมชนเล็ก ๆ ที่มีผู้คนอาศัยอยู่น้อยและมีสภาพเศรษฐกิจแบบพอยังชีพมาเป็นเมืองใหญ่และค่อย ๆ พัฒนาเป็นเมืองที่มีเศรษฐกิจเพื่อการค้า โดยเฉพาะเมื่อมีการค้นพบแหล่งแร่ดีบุก ซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติของภาคใหญ่ซึ่งมีมานานแล้ว เพียงแต่ขาดผู้คนบุกเบิกเท่านั้น นอกจากนี้เมื่อมีการจับจองพื้นที่สองข้างทางรถไฟของชาวจีนภายหลังจากสิ้นสุดการสร้างทางรถไฟสายใต้แล้ว โดยได้มีการปลูกยางพาราขึ้นมาอย่างเป็นล่ำเป็นสัน การเข้ามาจับจองที่ดินสองข้างทางรถไฟสายใต้ นอกจากพวกกุลีจีนดังกล่าวแล้ว พวกนายทุนจีนจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จากมลายู อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และปีนัง ต่างก็ได้ระดมทุนและได้เข้ามาจับจองพื้นที่ในบริเวณพื้นที่สองข้างทางรถไฟกันมากขึ้น เพื่อทำการปลูกยางพารา ซึ่งในขณะนั้นกำลังเป็นผลผลิตที่สำคัญและเป็นที่ต้องการของตลาดโลกจึงทำให้มีการปลูกยางพารากันมากมายแถบบริเวณรอบนอกอำเภอหาดใหญ่ เช่น ที่ตำบลควนลัง คอหงส์ บ้านพรุ หุ่นลุง พระตง คลองแงะ บางกล้า และสะเดา การเข้ามาของชาวจีนนอกจากเข้ามาทำเหมืองแร่และยางพาราแล้วชาวจีนเหล่านี้ยังเข้ามาทำหน้าที่เป็นพ่อค้า คนกลางในการรับซื้อแร่ และยางพาราอีกด้วย เพื่อส่งออกไปขายยังต่างประเทศ เช่น ในหัวเมืองมลายู สิงคโปร์ และปีนัง

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการค้ายางพาราและดีบุกเป็นปัจจัยที่ทำให้สภาพเศรษฐกิจของภาคใหญ่เริ่มพัฒนาเป็นเศรษฐกิจเพื่อการค้าและยังทำให้ภาคใหญ่พัฒนาเป็นศูนย์กลางในการรับซื้อยางพารารายใหญ่ของภาคใต้ ความสะดวกทางด้านคมนาคมขนส่งดังกล่าวทำให้การค้าขายและการขนส่งสินค้าต่าง ๆ ทำได้สะดวกยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นการขนส่ง ยางพารา ดีบุก ข้าว และพืชผลทางด้านเกษตร และแม้แต่การค้าปุศุสัตว์ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เมื่อจะส่งไปยังหัวเมืองมลายู สิงคโปร์ และปีนัง ส่วนใหญ่มักจะผ่านมายังสถานีชุมทางภาคใต้อีกก่อนแล้วจึงทำขบวนใหม่เข้าสู่สถานีรถไฟของมลายู เช่น ปาดังเบซาร์ และสุโงโกลก จึงมีส่วนทำให้เศรษฐกิจของเมืองภาคใหญ่พัฒนาขึ้นมาอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ อีกส่วนหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของภาคใหญ่พัฒนาเป็นเศรษฐกิจเพื่อการค้าได้อย่างรวดเร็วนั้นเนื่องมาจาก สภาพที่ตั้งของเมืองภาคใหญ่ กล่าวคือ เป็นเมืองชายแดนที่มีอาณาเขตติดต่อกับหัวเมืองมลายูของอังกฤษ ซึ่งสามารถใช้การติดต่อได้ทั้งรถยนต์และรถไฟ จึงทำให้การขนส่งไปมาระหว่างประเทศทำได้สะดวกมากขึ้น นอกจากนี้หัวเมืองมลายูยังเป็นแหล่งสำคัญสำหรับอุตสาหกรรมเหมืองแร่และยางพารา และยังเป็นตลาดรับซื้อแร่และยางพาราที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาจึงนับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อการทำให้ภาคใหญ่ซึ่งเป็นเพียง ชุมชนเล็ก ๆ ในอำเภอหาดใหญ่สามารถพัฒนาดินแดนจนกลายเป็น เมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภาคใต้ตลอดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน แม้ว่าพัฒนาการของเมืองและการขยายตัวทางการค้าของภาคใหญ่จะชะงักงันไปชั่วคราวในระหว่างการเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา